

Павло Барабашчук Pavlo Barabashchuk

Творчий аспірант кафедри дерев'яних духових інструментів, Національна музична академія України імені П. І. Чайковського

Postgraduate student, Department of Woodwind Instruments, Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine

e-mail: pavelsax2795@gmail.com | orcid.org/0009-0007-8872-0051

Внесок Едварда А. Лефевра у розвиток саксофонного ансамблевого виконавства XIX століття

На прикладі твору К. Флоріо «Allegro de Concert» для квартету саксофонів

Contribution of Edward A. Lefebre to the Development of Saxophone Ensemble Performance in the 19th Century Exemplified by K. Florio's work Allegro de Concert for saxophone quartet

Анотація. Розглянуто постать та внесок відомого виконавця-саксофоніста XIX століття Едварда А. Лефевра в контексті становлення і розвитку західного саксофонного ансамблевого виконавства, розширення репертуару для саксофона (на прикладі виконання твору К. Флоріо «Allegro de Concert» для квартету саксофонів). Наголошено, що поява ансамблевих творів для саксофона у XIX столітті сприяла мистецькій еволюції інструмента (у сольному і ансамблевому аспектах), виконавський інтерес до яких лише збільшився з часом. Незмінна актуальність ансамблевих творів (на прикладі співтворчості виконавця Едварда А. Лефевра та композитора К. Флоріо) виявляється сьогодні у створенні різноманітних транскрипцій ансамблевих камерно-інструментальних творів, де художній, артистичний світ композитора і виконавця є вельми цікавими для занурення й відтворення оригінальних ідей, образів та смислів.

Для сучасної сценічної виконавської практики характерним є пошук й відтворення відповідних романтичній добі засобів музичної виразності, наслідування манери віртуозної гри. Риси стилістики ансамблевого концертного виконавства XIX століття складають цікавість прочитання для сучасного саксофоніста-виконавця. Це, передусім, технічність, емоційна виразність, концертна яскравість.

Ключові слова: Едвард А. Лефєбр, Керіло Флоріо, ансамблеве саксофонове виконавство, Нью-Йоркський квартет саксофоністів, Allegro de Concert, саксофоновий репертуар.

Постановка проблеми. Коли ідеться про становлення і розвиток академічного сольного та ансамблевого виконавства на саксофоні XX століття, безперечно спадають на думку Марсель Мюль та Сігурд Рашер, які працювали в Європі та Америці відповідно. Обидва зробили значний внесок у популяризацію саксофона як концертного сольного інструмента на академічній сцені, а також активно займалися педагогічною діяльністю.

Проте класична сольна та ансамблева традиція виконавства на саксофоні XIX століття є малодослідженою, і, як правило, саксофон цього періоду найчастіше

розглядають або як один з інструментів духового оркестру, або як інструмент, що інколи грає певні фрагменти в симфоніях чи операх. Історія ж розвитку саксофонового ансамблевого виконавства XIX століття не є вповні дослідженою галуззю, як і постать Едварда Лефевра, увага до творчості спонукає з'ясувати його внесок у розвиток саксофонового ансамблевого виконавства та репертуару для нього, що оцінюється як надзвичайно важливий і для американського, і для європейського виконавства.

У становленні та розвитку будь-якого музичного

інструмента завжди мають бути присутніми декілька факторів: поява небайдужих прихильників й небайдужих виконавців, що сприятливо позначається на популяризації інструмента та розширенні репертуарної палітри для нього.

У 1915 році сучасники Едварда А. Лефевра по-смертно назвали його «Паганіні саксофона» [5, с. 12]. Творчу спадщину Едварда А. Лефевра лише зараз починають повноцінно оцінювати та аналізувати. Завдяки виконавській творчості Едварда А. Лефевра можливою стала еволюція саксофона у XIX столітті, створивши основу для популяризації інструмента та появи у XX столітті нових майстрів саксофонового виконавства, таких як Марсель Мюль та Сігурд Рашер.

Аналіз досліджень і публікацій. Персоналія Едварда Лефевра розглядається в американських першоджерелах, серед яких: дисертації та статті дослідників (James Russell Noyes «Edward A. Lefebre: Preeminent Saxophonist of the Nineteenth Century», 2000 [1]; Gee H. R. «Saxophone Soloists and their Music, 1844–1985: an Annotated Bibliography», 1986 [2]; Cohen P. «Vintage Saxophone Revisited — The New York Saxophone Quartette Club of 1879», 1991 [3]; «Edward A. Lefebre, 1883» [4]; Hemke F. L. «The Early History of the Saxophone», 1975 [5]).

Мета статті: простежити особливості розвитку та становлення західного саксофонового ансамблевого виконавства другої половини XIX століття та розкрити постать Едварда Лефевра і його внесок у розвиток ансамблевого саксофонового виконавства та створення нового репертуару (на прикладі твору К. Флоріо «Allegro de Concert» для квартету саксофонів).

Виклад основного матеріалу дослідження. Едвард Абрахам Лефебр народився 16 вересня 1835 року у Леувардені, Нідерланди. На цей час збереглася досить мала кількість інформації про його музичне виховання і становлення. У 1883 році в американському журналі «American Art Journal» вийшла стаття про Лефевра, з якої стало відомо, що музикант зростав у музичній сім'ї. З дитинства Едвард навчався грати на кларнеті, а завдяки діяльності батька познайомився з Адольфом Саксом у Парижі. Після зустрічі з винахідником, Едвард твердо вирішив опанувати новий музичний інструмент і пообіцяв присвятити себе вивченню саксофона та сприяти його популяризації.

Наступним важливим життєвим етапом Е. А. Лефевра була подорож до Кейптауна (зараз — ПАР) у 1859 році. Лефевра призначили музичним керівником німецького співочого товариства «Liedertafel Germania» [7, с. 125]. Під час перебування в Південній Африці Лефебр продовжив навчання на саксофоні і вже представляв його як сольний інструмент для місцевої публіки. Сольні виступи Лефевра в Південній Африці включали «Fantasie sur un thème suisse» для саксофона сопрано та фортепіано Жана

Батіста Сінгеле, та «Fantasie sur des motifs du Freischütz» Жерома Саварі. Обидві композиції А. Сакс опублікував до 1859 року, і саме ці твори Лефебр регулярно виконував протягом усієї своєї кар'єри.

Після повернення до Європи Лефебр працював у Голландії та Англії, а після гастролей в Америці у 1871 році вирішив залишитись там з родиною та розвивати свою сольну кар'єру в Новому Світі. Створивши коротку, але міцну репутацію саксофоніста в США, восени 1873 року Лефебру було запропоновано приєднатися до нещодавно реорганізованого оркестру Національної гвардії двадцять другого полку, який на той час базувався у Нью-Йорку. В цей час тим оркестром керував Патрік Гілмор, який організовував в Америці грандіозні концерти та фестивалі, які включали понад 20000 виконавців з усього світу з Америки та Європи, і саме завдяки йому оркестр отримав групу саксофонів, в якій сам Лефебр грав на альтовому саксофоні. Саме перфекціонізм Гілмора у роботі з оркестром надихав Едварда та інших музикантів оркестру вдосконалювати свій рівень володіння інструментом та досягати ідеальної злагоженості у звучанні кожної групи [1, с. 110].

Згодом на базі цього оркестру був створений **Нью-Йоркський квартет саксофоністів**, де керівником був вже безпосередньо Едвард Лефебр. Цим складом вони виконували не тільки вже написані оригінальні твори для квартету саксофоністів типу «Fantasie sur un thème Suisse» Сенжеле, а й представляли авторські твори самого саксофоніста, які отримали багато схвальних відгуків. У перший склад Нью-Йоркського квартету саксофоністів увійшли тодішні учасники секції саксофонів оркестру Гілмора: Франц Валрабе (саксофон-сопрано), Едвард А. Лефебр (саксофон-альт), Генрі Штекельберг (саксофон-тенор) та Ф. Вільям Шульце (саксофон-баритон) [6, с. 85].

Попри те, що вони не були першим та єдиним квартетом саксофоністів в Америці, саме Нью-Йоркський квартет разом з оркестром Гілмора перші отримали можливість виступити на теренах Європи під час турне 1878 року. Вони давали концерти в Дубліні, Ліверпулі, Глазго, Брюсселі, Роттердамі, Амстердамі та Гаазі (місце народження Лефевра). У програмі концертів квартет виконував зазвичай п'ять–шість творів.

Багаторічна історія Нью-Йоркського клубу саксофонів перервалася у 1885 році, коли помер сопрано-саксофоніст Франц Валрабе, а також через певні внутрішні протиріччя, проте Лефебр і далі виконував камерну музику і створив власний концертний клуб. Ця група мала неортодоксальний інструментарій — саксофон, флейта, флюгельгорн, фагот, контрфагот, контрабас та квартет саксофонів. Хоча музиканти та інструментарій дуже часто змінювались, і про репертуар групи мало що відомо, місія групи була освітньою, концерти супроводжувались лекціями, також на концерти часто запрошували вокалістів, солістів-інструменталістів та митців,

які декламували поезію, різні літературні та драматичні уривки та монологи.

Більшість аранжувань, зокрема власні твори для такого нетипового складу, належать Едварду Лефевру, а також іншим учасникам клубу, серед них: тенор-саксофоніст Фред тер Лінден. Цей клуб став відомим у широких колах, він був досить впливовим для подальшого розвитку камерної музики, музиканти втілювали дух музичного новаторства та сприяли посиленню інтересу до нових та недостатньо відомих музичних інструментів.

Отже, Едвард Лефевр був зацікавлений не тільки у жанрі квартетного виконавства, а й залучав саксофон у різноманітні камерні ансамблі. Таким чином митець хотів компенсувати відсутність цього інструмента на постійній основі у симфонічному оркестрі, шукаючи нові шляхи його розвитку.

Едвард Лефевр став першим саксофоністом, який зробив запис фонографа як соліст оркестру Гілмора, котрий записував для Едісона та одного з його дочірніх підприємств на початку 1889 року.

Саме в період із 1880 року Едвард став більше займатись педагогічною та освітньою діяльністю. У 1889 році вийшов друком перший британський методичний підручник Отто Ленгі з саксофона. У ньому були два соло, які приписували Е. А. Лефевру: «Cavatine (from "Bohemian Girl")» та «Andante Pastorale» [4, с. 76]. Перше було аранжування (1888) із найуспішнішої опери ірландського композитора Майкла Бальфа «Богемська дівчина» (1843); остання була написана самим Лефевром. Багато для популяризації транскрипцій та авторських творів саксофоніста зробив відомий Нью-Йоркський видавець нот Карл Фішер. До 1898 року Фішер опублікував щонайменше 40 окремих транскрипцій класичної та сучасної музики для саксофона соло. Звичайно серед цих транскрипцій були і твори для квартету саксофонів та інші ансамблеві твори. Лефевр та Фішер співпрацювали до смерті саксофоніста у 1911 році [10, с. 17].

На початку 1890-х Лефевр відкрив спільну справу з виробником музичних інструментів Чарльзом Джерардом Конном з Елкхарта, Індіана. Усі саксофони в той час були зроблені в Європі, і саме тому Конн мав намір якнайшвидше розпочати американське виробництво повної лінійки саксофонів. Як результат їхньої співпраці, у 1895 році була створена перша лінійка саксофонів *Corn Wonder Saxophone*, яка була набагато зручнішою від тогочасних європейських саксофонів та, що вкрай важливо, дешевшою та доступнішою. Як наслідок, ці саксофони швидко знайшли своїх прихильників в Америці та витіснили дорогі на той час європейські аналоги, і майже всі відомі музиканти, включно з Лефевром, перейшли на американські інструменти. Варто зазначити, що старі моделі *Corn* досі дуже цінуються сучасними професійними саксофоністами за їхній особливий тембр. Саме на базі консерваторії, створеної

Джерардом Конном, у 1896 року Едвард Лефевр був найнятий як головний викладач саксофона.

Новий репертуар для інструмента, що тільки починає нарощувати популярність, завжди був актуальною проблемою. Як правило, перші оригінальні твори належали самим виконавцям, які намагались самотужки урізноманітнити свій репертуар. Але завжди знаходились виконавці, котрі спонукали композиторів до написання нових творів для своїх інструментів. Досить часто такий досвід породжував якісні результати, які залишались для наступних поколінь виконавців. Так, наприклад, наслідком творчої співпраці Едварда А. Лефевра та Керіла Флоріо став квартет «*Allegro de Concert*», особливості створення якого пропонуємо розглянути далі.

«*Allegro de Concert*» було написано у 1879 році спеціально для Нью-Йоркського клубу саксофонів. Цей твір багато років входив у концертні програми і став однією з візитівок колективу. На час початку співпраці з Е. Лефевром та Нью-Йоркським клубом саксофонів К. Флоріо вже був достатньо відомим композитором, з більш ніж десятилітнім стажем виконавської та композиторської роботи. Саксофон як новий тембр і квартет саксофонів, як новий тип ансамблю став новим етапом у композиторській діяльності К. Флоріо. Талановитий композитор та віртуозний виконавець поєднали свої зусилля у прагненні до спільної мети — популяризації нової групи інструментів, що стрімко набирала оберти у своєму становленні. Для закріплення саксофону як сольного та ансамблевого інструменту вкрайне обхідною була поява нового оригінального репертуару, написаного суто для цього інструмента, який не був би перекладанням.

Творчий союз Флоріо та Лефевра був досить плідним. Починаючи з 1870-х років Флоріо написав не менше чотирьох творів для саксофона: Вступ, тема та варіація (1879) для саксофона та малого оркестру, «*Allegro de Concert*» (1879) і «*Menuet and Scherzo*» (1885) для квартету саксофонів та «*Concertante Quintet*» (1879/80) для фортепіано та чотирьох саксофонів [1, с. 58].

Вершиною співпраці К. Флоріо та Е. Лефевра став концерт, складений із творів композитора. На цьому концерті одразу були представлені Концертний квінтет для фортепіано і чотирьох саксофонів та квартет «*Allegro de Concert*». Публіка та музична критика досить тепло зустріли нові композиції, але найбільше схвальних відгуків отримав саме квартет «*Allegro de Concert*». Розгляньмо більш детально особливості форми та викладення цього концерту.

Цей твір складається з двох частин — «*Andante*» та «*Allegro*». Поліфонічна фактура твору подібна до класичного циклу прелюдії та фуги. Перша частина — *Andante* написана у мі-бемоль мінорі за характером повністю відповідає жанру прелюдії. Повільне розгортання музичного змісту, передавання мелодичних

імітаційвід одного інструмента до іншого несуть за спокійливий характер і налаштовують на більш активну другу частину. В «Andante» чітко простежується тричастинна репризна форма з більш активною середньою та відносно спокійними крайніми частинами. Завершується «Andante» скороченою репризою з більш активним рухом у саксофона-тенора та баритона. Завершальний кадансовий зворот закінчується мажорним розв'язанням і готує наступну частину — «Allegro».

Друга частина — фугатто. Починається з імітаційного вступу основної мелодичної фрази в усіх голосах почергово, перший — саксофон-альт. Структура складається з невеликих розділів, кожен з яких відкривається поодиноким вступом кожного з голосів. Композитор демонструє відмінне володіння поліфонічними прийомами, якими насичена фактура твору. Тут є і канонічні секвенції, і імітації теми, і контрапунктні побудови. Кожен розділ закінчується невеликим уповільненням. Закінчується фугатто яскравими технічними пасажами, які потребують віртуозності від виконавців.

Твір «Allegro de Concert» за своєю будовою нагадує поліфонічний цикл прелюдії та фуги. Якщо перша частина повністю відповідає жанру прелюдії, то друга є фугатто, тому композитор дає назви частинам за темповими ознаками — «Andante» та «Allegro». Сама назва «Allegro de Concert», імовірно, запозичена у Жана

Батіста Сінжеле, у якого також є твір для квартету саксофонів з такою назвою [9, с. 32]. Можливо, ідеться про віддання поваги К. Флоріо своєму старшому колезі.

Твір й донині є досить популярним серед європейських і американських виконавців, як на студентському рівні так і на професійній сцені. Про це яскраво свідчить кількість результатів пошуку на запит у популярному відеохостингу YouTube.

Висновки. Едвард А. Лефебр — видатна постать у саксофоновому мистецтві ХІХ століття. Окрім Адольфа Сакса, сам Лефебр (який зустрічався з винахідником) зробив більше, ніж будь-хто інший, щоб донести до слухача сприйняття саксофона як академічного та ансамблевого інструмента, сприяючи його популяризації в усьому світі. Творча діяльність Едварда А. Лефевра охоплює шість десятиліть і три континенти, зокрема майже всі аспекти продуктивності, педагогіки та виконавства.

Незважаючи на малу кількість інформації про цього митця, його вплив був фундаментальним, а його співпраця з американським композитором Керілом Флоріо стала знаковою для популяризації саксофона в американському та європейському академічному музичному мистецтві. Згодом традиції саксофонового виконавства розвинули М. Мюль та С. Рашер, а транскрипції та твори Е. Лефевра для квартету саксофонів виконуватимуть і тепер.

Література

1. Noyes J. R. Edward A. Lefebre: Preeminent Saxophonist of the Nineteenth Century, 2000. 326 p. URL: https://www.jamesnoyes.com/pdf/Lefebre_FULL.pdf (access date: 01.07.2023).
2. Gee H. R. Saxophone Soloists and their Music, 1844–1985: An Annotated Bibliography. Bloomington: Indiana University Press, 1986. 154 p.
3. Cohen P. Vintage Saxophone Revisited — The New York Saxophone Quartette Club of 1879 // *Saxophone Journal*. 1991. Vol. 15. No. 6. Pp. 9–10.
4. Hemke F. L. The Early History of the Saxophone. DMA dissertation, University of Wisconsin, 1975. 97 p.
5. Hindson H. B. Aspects of Saxophone in American Musical Culture 1850–1980. University of Wisconsin-Madison, 1992. 105 p.
6. Kappey J. A. Military Music: History of Wind-Instrumental Bands. Honolulu: University Press of the Pacific, 2003. 386 p.
7. Murphy J. M. Saxophone Instruction in American Music Schools before 1940. *The Bulletin of Historical Research in Music Education*. No. 18 (September 1996). Pp. 1–12.
8. Smialek T. The First Solo Saxophone Recording Reconsidered // *The Saxophone Symposium*. 2013. No. 36. Pp. 1–38.
9. Burgstaller F. E. Sixty Years a Saxophone Soloist // *True Tone*. 1927. No. 3. P. 44.
10. Baker T. A Biographical Dictionary of Musicians. New York: G. Schirmer, 1919. 1094 p.
11. Edward A. Lefebre // *American Art Journal*. [New York]. 1883. March 31. P. 18.
12. Horwood W. Adolphe Sax, 1814–1894: His Life and Legacy. Baldock, Herts: Egon Publishers, 1992. 183 p.
13. Deans K. N. A Comprehensive Performance Project in Saxophone Literature with an Essay Consisting of Translated Source Readings in the Life and Work of Adolphe Sax. (Doctoral dissertation). University of Iowa, 1980. 201 p.

References

- Baker, T. A. (1919). *A Biographical Dictionary of Musicians*. New York: G. Schirmer.
- Burgstaller, F. E. (1927). *Sixty Years a Saxophone Soloist. True Tone*, 3, 44.
- Cohen, P. (1991). *Vintage Saxophone Revisited — The New York Saxophone Quartette Club of 1879. Saxophone Journal*, 15(6), 9–10.
- Deans, K. N. (1980). *A Comprehensive Performance Project in Saxophone Literature with an Essay Consisting of Translated Source Readings in the Life and Work of Adolphe Sax*. (Doctoral dissertation). University of Iowa.
- Edward, A. (1883, March 31). *Lefebre. American Art Journal*, 18.
- Gee H. R. (1986). *Saxophone Soloists and their Music, 1844–1985*:

- An Annotated Bibliography*. Bloomington: Indiana University Press.
- Hemke, F. L. (1975). *The Early History of the Saxophone*. (Doctor of Musical Arts dissertation). University of Wisconsin, USA.
- Hindson, H. B. (1992). *Aspects of Saxophone in American Musical Culture 1850–1980*. (Doctor of Musical Arts dissertation, University of Wisconsin-Madison).
- Horwood, W. (1992). *Adolphe Sax, 1814–1894: His Life and Legacy*. Baldock, Herts: Egon Publishers.
- Kaprey, J. A. (2003). *Military Music: History of Wind-Instrumental Bands*. Honolulu: University Press of the Pacific.
- Murphy, J. M. (1996). Saxophone Instruction in American Music Schools before 1940. *The Bulletin of Historical Research in Music Education*, 18, 1–12.
- Noyes, J. R. (2000). Edward A. Lefebvre: Preeminent Saxophonist of the Nineteenth Century. (Doctor of Musical Arts dissertation). The Manhattan School of Music. New York, USA. Retrieved from: https://www.jamesnoyes.com/pdf/Lefebvre_FULL.pdf
- Smialek, T. (2013). The First Solo Saxophone Recording Reconsidered. *The Saxophone Symposium*, 36, 1–38.

Barabashchuk P.

Contribution of Edward A. Lefebvre to the Development of Saxophone Ensemble Performance in the 19th Century (exemplified by K. Florio's work *Allegro de Concert* for saxophone quartet)

Abstract. The paper examines the figure of the famous 19th-century saxophonist Edward A. Lefebvre and his contribution to the development of Western saxophone ensemble performance, the expansion of the saxophone repertoire (as exemplified by the performance of K. Florio's piece *Allegro de Concert* for the saxophone quartet).

In the paper, it is emphasized that the emergence of ensemble works for the saxophone during the 19th century contributed to the artistic evolution of the instrument (in solo and ensemble aspects), the performing interest to which only increased over time. The constant relevance of ensemble works (for instance, collaboration of performer Edward A. Lefebvre and composer K. Florio) is manifested today in the creation of various transcriptions of ensemble chamber-instrumental works, where the artistic and performing aspects of the collaboration between a composer and performer reverberate in the immersion and reproduction of original ideas and images and meanings.

Modern stage performing practice is characterized by the experiments and reproduction of musical expressive means appropriate to the Romanticism, as well as imitation of the manner of virtuoso playing. The stylistic features of ensemble concert performance of the 19th century make an interesting reading for a contemporary concert saxophonists. These features are: technicality, emotional expressiveness, and performing vividness.

Keywords: Edward A. Lefebvre, Carillo Florio, Ensemble Saxophone Performance, New York Saxophonist Quartet, *Allegro de Concert*, Saxophone Repertoire.

Стаття надійшла до редакції 1.08.2023